

CAP A UNA POSSIBLE RECONSTRUCCIÓ DE LA CREU DE TERME DE L'HOSTAL VELL

Juli Ochoa i González i Francesc Riera i Prenafeta

*Membres del G.E.R.P. entitat integrant del Centre d'Estudis
Santjustencs*

Introducció

Al carrer de Miquel Reverter, prop de la cruïlla amb l'avinguda de la Indústria, en el llinar dels terrenys de Can Sagrera amb els de Can Aguilera, hom podia observar des que tenim memòria les restes d'un vell mur de pedra en sec, on es podia distingir clarament que hi havia encastats uns fragments d'una columna de secció octogonal, presumiblement de notable antiguitat.

La seva existència no havia passat desapercebuda als ulls amatents d'uns quants santjustencs, entre ells els membres d'aquest Centre d'Estudis i el propi Ajuntament.

Amb la convicció que aquell emplaçament no amenaçava la seva supervivència i en espera d'una ocasió futura per estudiar-les detingudament i poder-les conservar en un lloc escaient no es va procedir a cap intervenció, i les pedres van romandre durant bastants anys en aquell indret, essent però, regularment controlades.

Arran dels rebaixos de terres efectuats al capdamunt de l'avinguda de la Indústria fa pocs anys, aquest Centre va presentar el 9 de desembre de l'any 1988 una instància a l'Ajuntament on s'advertia del perill que corrien aquelles restes, demanant-ne la salvaguarda.

Immediatament vàrem rebre un escrit de l'Ajuntament on se'ns informava que estava previst actuar en aquell sector en el termini d'un parell d'anys i que les restes arqueològiques serien rescatades conjuntament pel municipi i el nostre Centre.

El rebaix tingué lloc a finals d'agost de 1990 sense que malauradament se'ns avisés, possiblement a causa del període vacacional; per sort s'estava a l'aguait i la ràpida intervenció del nostre company Albert Riera amb la valuosa col·laboració del senyor Antoni Anguera qui, com a responsable de la brigada municipal participava en els treballs de rebaix, va permetre rescatar d'entre els runams vuit elements de pedra treballada, motor principal del present estudi, que actualment es troben dipositats a l'Arxiu Històric Municipal.

Descripció del material trobat

Sis elements en forma de prisma octogonal d'alçades compreses entre 23 i 30 cm, i 9,5 cm d'apotema, que apunten la seva pertinença a un fust. Totes elles presenten en general un bon estat de conservació. Cal destacar que un d'ells presenta un senyal en forma de creu radiada, o estrella de vuit puntes, de 35-40 mm de diàmetre, que es tracta probablement d'una marca de pedrapiquer.

Una base sensiblement troncopiramidal també de planta octogonal, amb l'apotema major de 16 cm i la menor de 10 cm, la seva altura és de 35 cm i presenta

dos vorells intermedis de 3 cm de gruix per 3 cm d'ample, la primera a 9 cm del seu peu, i la segona a 21 cm d'aquest, i una de remat superior també de dimensions semblants a les anteriors; el peu és un prisma octogonal regular de 5 cm d'alçària, que presenta algunes esberles que el desfiguren parcialment.

Un carreu on els llits tenen forma de trapezi rectangular de base major 42,5 cm i menor de 33 cm, altura d'aquest trapezi 18 cm. El fil del carreu és de 22 cm. En el capcer presumiblement interior (que és el que té les arestes ortogonals) és de destacar una copada de radi 45 mm. Un dels llits i un cantell estan sense desbastar; el llit suposadament superior mostra restes de morter de calç.

La roca emprada per a la confecció de tots aquest materials és la coneguda pedra de Montjuïc, que és un gres de composició silícica del Miocè, comunment utilitzat per a la construcció a Barcelona i rodalies ja que és molt treballable i els seus components de quars amb aglomerants silícics la fan força resistent als atacs meteòrics.

Hipòtesi de treball

Un cop nets els materials i havent procedit al seu estudi morfològic, una de les coses que van cridar l'atenció va ser el fet que les dimensions d'aquestes peces fossin sensiblement anàlogues a les de les creus de terme tan freqüents en altres èpoques. Això i el fet que fossin trobades en un indret que durant molt de temps havia estat la sortida del nucli urbà de la Plaça cap a Sant Joan Despí, podien conduir a considerar la possibilitat que aquestes peces haguessin format part d'una creu de terme.

En l'intent d'aprofundir sobre aquesta possibilitat es va acudir a les tres creus de terme de Sant Just Desvern de què històricament es té constància: la del Llevallol, la d'en Muntaner i la de l'Hostal Vell. La primera, restaurada, encara es conserva, les altres dues han desaparegut. De la creu de terme situada prop de l'Hostal Vell se sap que fou aterrada l'any 1868 durant la Revolució de Setembre, se n'han conservat almenys dos fragments coneguts: la major part del seu capitell, que després d'haver estat durant molt de temps a la casa coneguda com a Can Diego (l'antic Hostal Vell o Hostal de la Creu) ara es troba dipositat a la Biblioteca pública de Can Ginestar; l'altre és una petita imatge de la Mare de Déu, que hi havia a la part posterior d'aquella creu, i que fou empotrada a la part exterior de la capella del Sagrament de l'església parroquial, on encara es conserva.

De l'estudi comparatiu entre les restes de Can Aguilera i el capitell suara esmentat hi ha dos trets a destacar: un és que el tal capitell és també de secció octogonal, essent les dimensions del seu astràgal o peu molt properes a les del fust trobat; de l'estudi litològic efectuat pel geòleg senyor Jordi Galindo se'n desprèn que tant el capitell com les restes de Can Aguilera han estat confeccionats amb pedra

de Montjuïc provinent d'un mateix estrat geològic (probablement de la mateixa pedrera).

D'altra banda, el fet que tant l'Hostal Vell com els terrenys on han estat trobades aquestes restes havien estat propietats de la família Cardona, permet de tenir en compte la possibilitat que un cop aterrada la creu els carreus haguessin estat aprofitats pel propietari del terreny per afermar el marge d'on recentment han estat rescata-des, situat en una altra de les seves finques, mentre que per una motivació pietosa les parts on hi havia elements d'indole sacra, com ara les imatges, es van recollir per a la seva salvaguarda.

La mínima ornamentació que presenta la base ens confirma que estilísticament ens trobem davant d'un element pertanyent a una època en la qual ja s'ha superat la sobrietat del romànic, però aquesta modèstia dels components decoratius no facilita una exactitud en la seva datació. Aquestes dades permeten situar-lo entre el gòtic i el renaixement. Aquest mateix raonament és també aplicable al capitell que es conserva d'antic.

Possible reconstrucció de la creu

L'estudi de tots els elements de què es disposa ens permet d'argumentar una possible reconstrucció de com podia haver estat aquesta creu.

L'existència del carreu trapezial permet deduir dues coses: la primera és que hi devia d'haver un sòcol graonat, cosa comuna a la pràctica totalitat de les creus de terme. El fet que la copada el travessi totalment indica que el nombre de graons deuria ser com a mínim de dos. La planta d'aquest sòcol deuria ser octogonal per seguir les línies generals dels restants elements, la seva estructura trapezial ho fa possible.

Damunt el graonat hi hauria una peanya, ho confirma el que la perforació que suposa la copada no tingui la continuïtat corresponent al basament de la columna. Les dimensions d'aquest pedestal, en no disposar de l'element material, les hem suposades per analogia amb d'altres creus de terme.

A continuació vindria la base troncopiramidal seguida dels elements que composaven el fust, que com a mínim haurien de ser set: els sis rescats i almenys un, desaparegut, provist d'un encaix de secció inferior a la resta de la canya, que es correspondria amb un rebaix octogonal que encara guarda restes de l'emplomat original, i que està situat a la cara inferior del capitell que es conserva.

Després seguiria el capitell, el qual vindria rematat per la creu pròpiament dita. Les dimensions del conjunt segons l'expressat serien:

- Sòcol graonat format per dos graons de 22 cm d'alçada cadascun i plantes octogonals d'apòtomes 70 cm i 40 cm respectivament.

- Peanya octogonal de 55 cm d'alçada.

Aquesta mida l'hem obtingut per analogia amb d'altres creus de terme del mateix estil arquitectònic. Li suposem secció octogonal per harmonitzar amb els elements restants.

- Basament de 35 cm d'alçada, segons descripció feta de la peça.
- Fust format per set elements octogonals de secció ja descrita, donant una alçada conjunta de 175 cm.
- Capitell de 41 cm d'alçada.
- Creu de 60 cm.

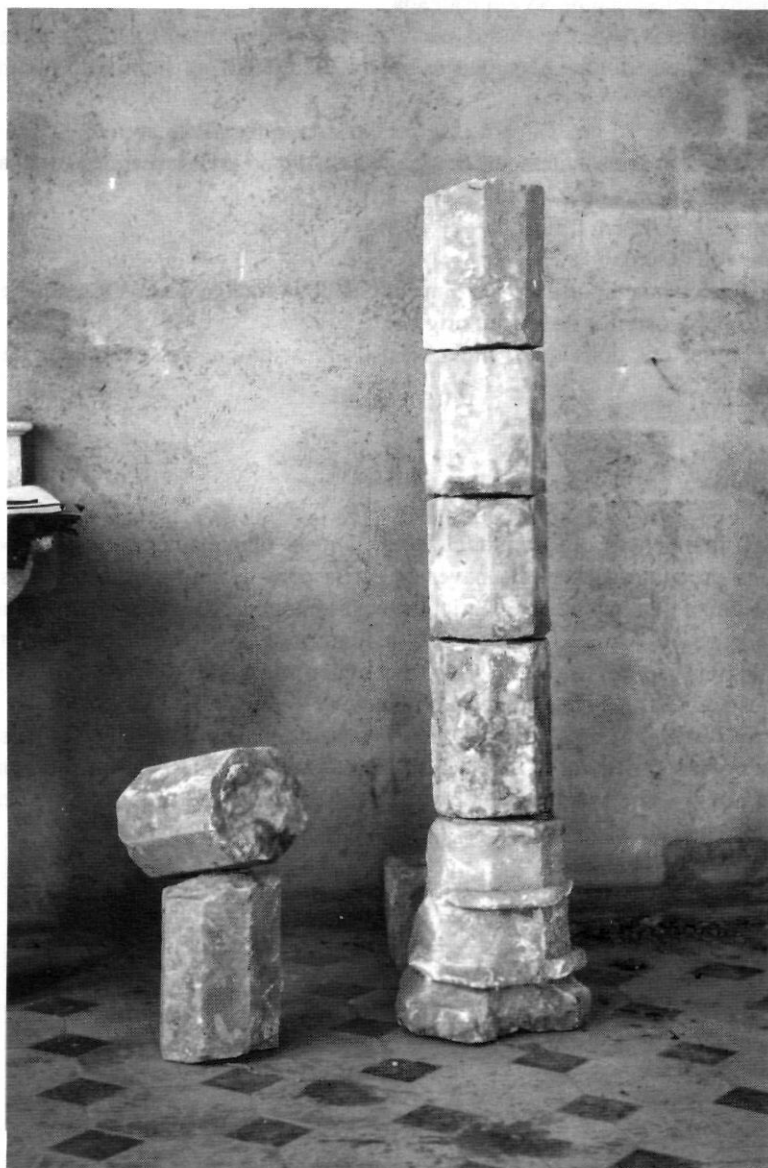
Mida calculada a partir de les dimensions de la imatge de la Verge que estava situada a la part posterior de la creu original.

El conjunt ens dona que l'altura total d'aquest monument deuria ser de 4'10 metres.

Cloenda

Com fàcilment podrà deduir el lector, aquest plantejament sobre l'aspecte i dimensions probables que podia haver tingut la creu de terme a la qual ens hem referit, no deixa de ser més que una interpretació raonada, l'argumentació de la qual està basada en les característiques dels materials de què es disposa —tant dels tradicionalment conservats com dels recentment rescatats— i de l'establiment d'analogies amb d'altres creus de terme coetànies.

Altres possibles interpretacions raonades prodrien ésser igualment vàlides. Mai no es pot considerar tancat el camp de la investigació, i potser en un futur puguin sortir a la llum nous elements de judici que permetin confirmar aquest primer raonament que ara us hem presentat.

Conjunt de peces rescatades a Can Aguilera. (Foto F. Riera).

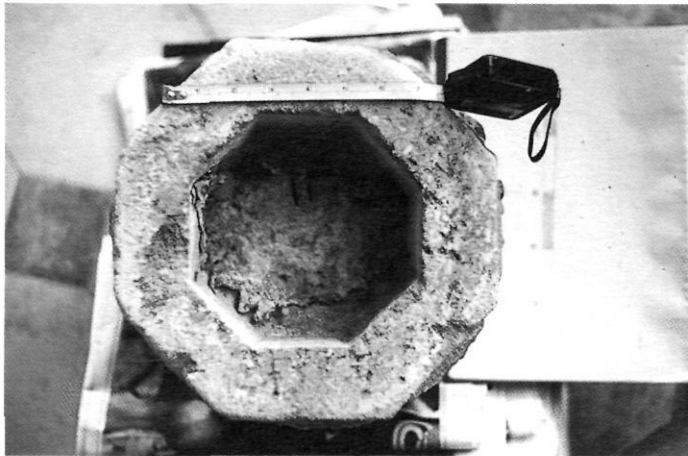
Detall de la base de la columna. (Foto F. Riera).

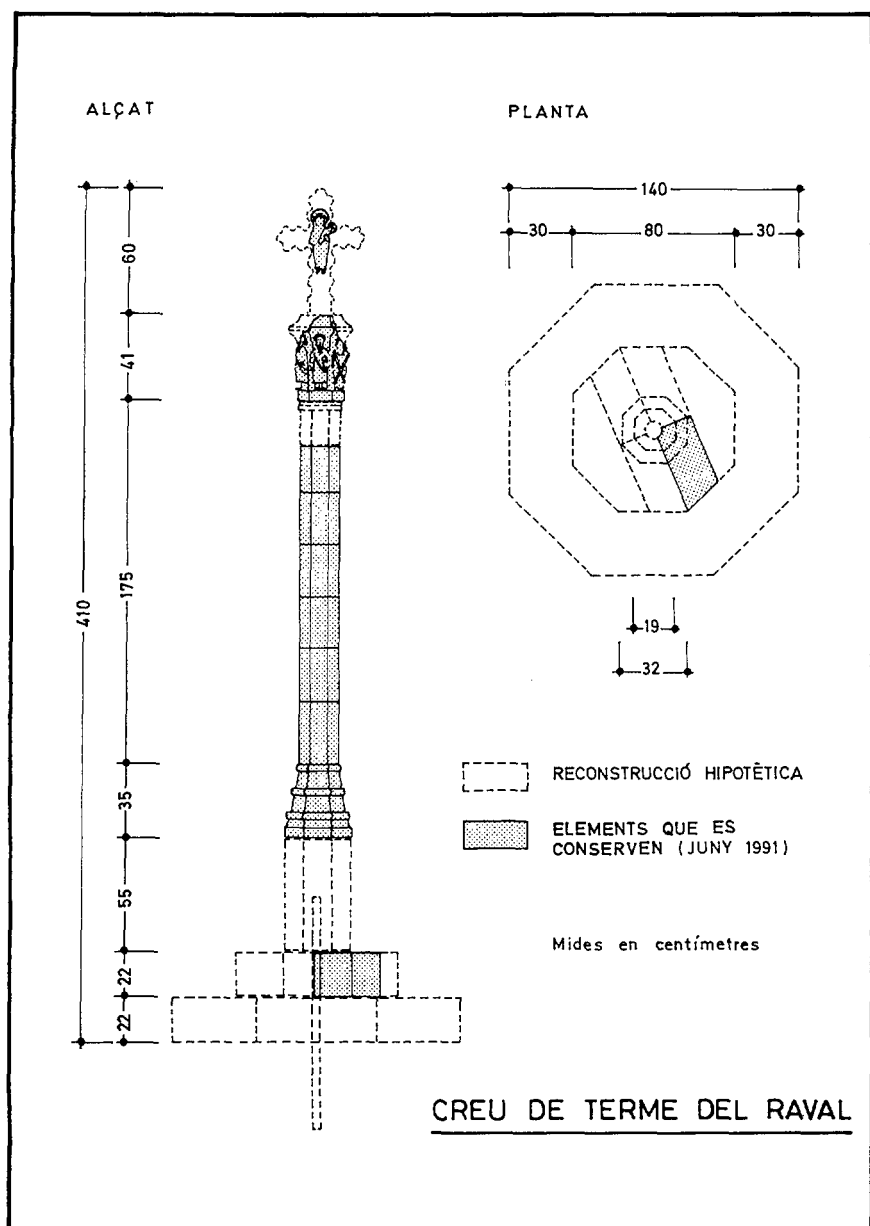
La Verge, part posterior de la Creu. Es troba encastada al parament exterior de la Capella del Sagrament. (Foto J. Amigó, Arxiu Històric de Sant Just Desvern).

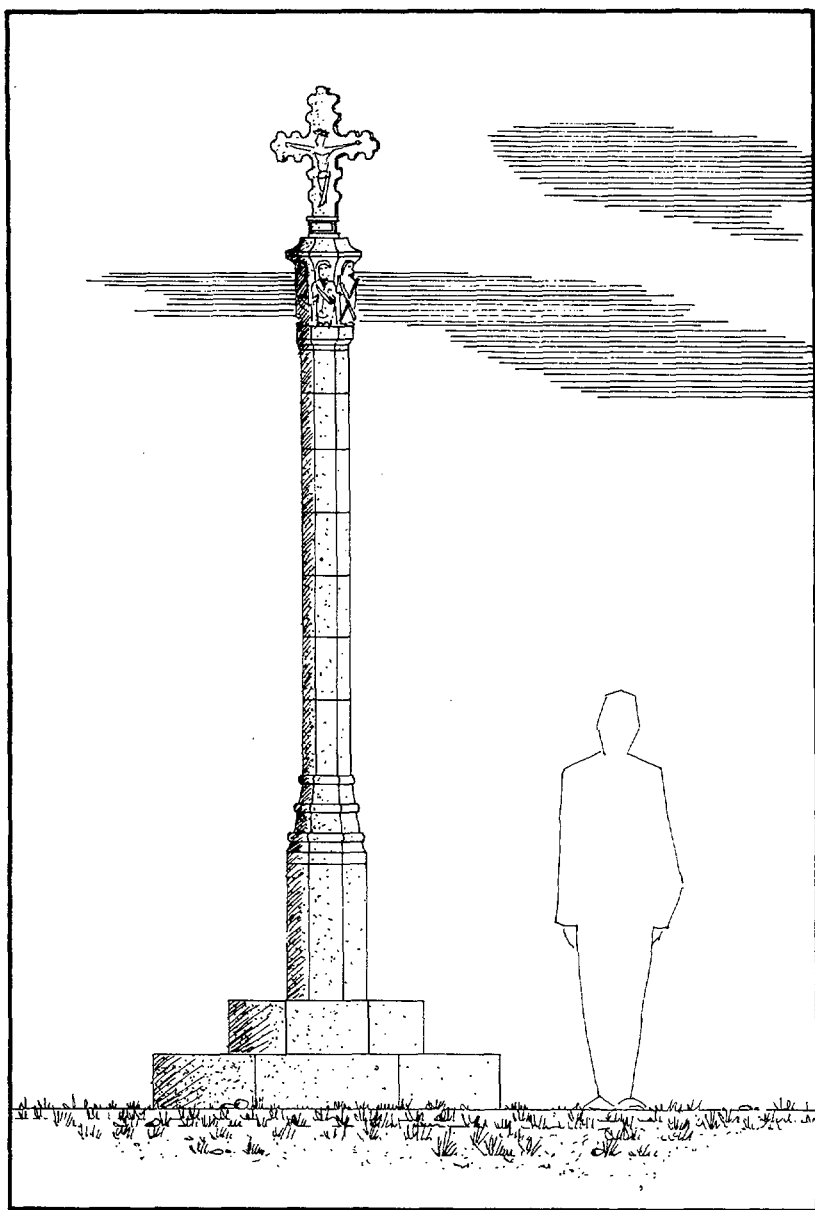
*El capitell que actualment es conserva a la biblioteca de Can Ginestar.
(Foto F. Riera).*

*Vista inferior del capitell, on hom pot observar l'encaix octogonal amb restes
de l'emplomat original. (Foto F. Riera).*

Reconstrucció de la creu a partir dels elements que es conserven (indicats amb traç continu). (Dibuix F. Riera).

Aspecte que devia oferir la creu de terme de l'Hostal Vell, que va donar nom al prou conegut carrer de la Creu. (Dibuix F. Riera).